

2. Вежбицка А. Метатекст в тексте / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. VII : Лингвистика текста. – С. 402–424.
3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; [за ред. І. Р. Вихованця]. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
4. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
5. Липовецкий М. Н. Русский постмодернизм. (Очерки исторической поэтики) : [монография] / М. Н. Липовецкий. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1997. – 317 с.
6. Лукин В. А. Художественный текст: Основы лингвистической теории и элементы анализа / В. А. Лукин. – М. : Ось-89, 1999. – 192 с.
7. Николина Н. А. Активные процессы в языке современной русской художественной литературы / Н.А. Николина. – М. : Гнозис, 2009. – 336 с.
8. Скоропанова И. С. Русская постмодернистская литература: новая философия, новый язык / И. С. Скоропанова. – СПб. : Невский Простор, 2001. – 416 с.
9. Солганик Г. Я. Стилистика текста : [учебное пособие] / Г. Я. Солганик. – М. : Флинта ; Наука, 2002. – 256 с.

Summary. The article represented communicative-pragmatic approach to the analysis of literary discourse and identified specific communicative subjects position in communication. The article analyzed of narrative art in modern Ukrainian modernist and postmodernist prose. Presented typology speakers in literary discourse and language analysis tools of narrative in art discourse.

Keywords: literary discourse, narrative, speaker, author, metatextual.

УДК 321.02:81.272

Г.Т. Кузь

РОЗВИТОК ЛІНГВОДИДАКТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті обґрунтовано необхідність державної підтримки розвитку лінгводидактики української мови як іноземної. Автор наголошує на важливій ролі лінгводидактики як елемента національно-мовної політики, як інструмента створення позитивного образу України у світі.

Ключові слова: лінгводидактика, мовна політика, методика викладання мови як іноземної.

Термін „мовна політика” у сучасній соціолінгвістиці має два значення: по-перше, це сукупність заходів, спрямованих на певний мовний розвиток (уведення нових або збереження старих мовних норм, їх уніфікація та стандартизація, реформи в галузі орфографії та пунктуації тощо); по-друге, частина національної політики певної держави (зміна чи збереження наявного функціонального розподілу мов у багатомовному суспільстві). Для другого значення використовується ще термін „національно-мовна політика” [6, 180]. Держава має великі можливості впливу на мовну ситуацію через ідеологічні, законодавчі, адміністративні, фінансово-економічні важелі. Вона визначає соціальний статус і соціальні функції мов, а також підвищує (або навпаки) статус мови через її використання/невикористання як мови політики.

У сучасній політології прийнято виділяти шість основних сфер використання мови політики у владних відносинах, а саме: мова законодавства, адміністративно-правова та термінологічна мова, мова управління, мова дипломатії та мовнополітичного впливу на зарубіжні країни. Так, наприклад, Росія одним із головних завдань мовної політики вважає збереження й поширення російської мови за межами держави, розширення програми підготовки фахівців із сусідніх країн за державний кошт Російської Федерації у навчальних закладах [9, 408; 10, 4]. Держава Україна у своїй національно-мовній політиці, проукраїнськість якої викликає усе більше сумнівів, майже зовсім не бере до уваги можливості української мови як інструмента зовнішнього впливу та консолідації українства поза її межами.

Предметом нашої розвідки є роль української мови як інструмента зовнішньополітичного впливу, засобу формування образу України у світі, а саме розвиток лінгводидактики української мови як іноземної (УМІ) як одного з напрямів мовної політики України, спрямованого на

підвищення престижності української мови в державі та за її кордонами. Метою дослідження є привернути увагу до важливого аспекту національно-мовної політики, яким є підтримка українознавчих студій за межами України та, відповідно, розвиток лінгводидактики УМІ, а також з'ясувати першочергові завдання в цій галузі.

Мова є важливим чинником геополітичної ідентичності національної держави, базовою формою збереження її інтересів у глобальному просторі політики. Сильна та жива, державна мова є гарантією присутності країни у площині світової культури і цивілізації, створює унікальний національний контекст глобального розвитку людства. Держава з чіткою національністю та мовною ідентичністю має широкі можливості презентації власної волі в сучасному світі. Г. Гадамер пише: „Людина, що живе у світі, не просто забезпечена мовою як певним знаряддям, а на мові побудоване і набуто свого вираження те, що для людини взагалі є світом” [2, 409].

Іншим ракурсом цієї проблеми є те, що мова має ключову роль в процесі етнонаціональної консолідації: вона забезпечує єдність комунікативного простору й виступає символом біосоціальної єдності нації як на теренах держави, так і за її межами. Як вказує Б.Ажнюк у монографії „Мовна єдність нації: діаспора й Україна”, в етнічно неоднорідному середовищі мова є важливим засобом символічного домінування, її особлива роль як соціальної інституції в тому, що вона забезпечує буденність цього процесу, кодуєчи його на рівні як свідомості, так і підсвідомості [1, 45]. Таким чином, належний рівень присутності української мови в різних формах в Україні та за межами є вагомим елементом консолідації українства. В цілому українське зарубіжжя є значним резервом і має потенціал щодо зростання міжнародного впливу України та її утвердження у світі.

Здобуття Україною незалежності заклало підвалини для підвищення соціального статусу української мови, розширення її функцій в країні та за її межами. Інтеграція України в світовий політичний, економічний та культурний простір дала поштовх процесам подолання науково-культурних мовних бар'єрів між народами і посилення міжнародного авторитету української мови. Знання її стає запорукою успішних ділових контактів, культурних, політичних, економічних зв'язків.

За відсутності цілеспрямованої політики та програми входження України в культурний європейський та світовий простір особливої ваги набуває діяльність українознавчих студій, які на сьогодні є одним із найпотужніших джерел знань про Україну у світі. Важливість цього напрямку діяльності добре розуміли наші попередники. Так, ще М. Драгоманов метою свого перебування за кордоном уважав: дати матеріал про Україну, її зв'язок із Європою розвивати як двосторонній, надати українському рухові загальноєвропейського звучання, домогтися його підтримки у світі. Іншими словами, ввести український рух у загальноєвропейський контекст [3].

Починаючи з перших кроків своєї діяльності, українознавчі студії ставили за мету не лише збереження та розвиток української науки про нашу державу, але й поширення цих знань у світовій науковій та культурній спільноті, введення її у світовий та європейський контекст. Це непросте завдання в умовах бездержавності реалізовувалося різними засобами: публікаціями наукових праць іноземними мовами, співпрацею із чужоземними органами та видавництвами, участю у створенні енциклопедій та словників, викладанням у вищих школах та працею у науково-дослідних інститутах за кордоном, членством в іноземних наукових структурах, участю у міжнародних конгресах, конференціях, виставках [5]. Адже, як зазначає О.Пріцак, „подібно як держава, – наука може існувати і розвиватися тільки тоді, коли має міжнародне визнання” [11, 69].

За словами О.Пріцака - творця „гарвардського чуда”, „найбільша прислуга, яку українознавча наука може дати українському народові ... є знання про Україну у всіх аспектах українського „я” – історії, культури, мови, літератури, політики, економії і т.д., знання з точністю термометра, з прецизією годинника і неблаганністю таблички множення” [11, 65]. Ці ідеї народилися ще у 1920–30 роках, коли почали формуватися українські наукові інституції у Європі.

Таким чином, вагомим інструментом привернення уваги до України, поширення знань про неї, формування громадської opinio є українська мова. Міжнародний престиж української мови, що попри мінімальну активність Української держави у цьому напрямі зростає, має бути підкріплений серйозною працею як в галузі методики, так і в галузі практичного викладання української мови. Тим більше, що постійно збільшується кількість зарубіжних закладів і центрів, де вже проводиться систематичне навчання української мови [4, 258].

Останнім часом в Україні активізувався розвиток окремого напрямку прикладного мовознавства – лінгводидактики української мови як об'єкта вивчення для іноземців. На думку О.Туркевич, дослідниці термінологіки методики УМІ, „методика викладання української мови як іноземної є новою малодослідженою галуззю” [12, 137]. Становлення її пов'язане з науковим описом як теоретичних основ навчання, так і з вивченням досвіду її практичного викладання.

Активне осмислення питань, пов'язаних з вивченням української мови як іноземної, почалося в кінці 80-х і на початку 90-х років (хоч зародження методики викладання УМІ відносять до 70-х рр. ХХ ст., коли були створені перші підручники з української мови для чужоземців) [12,

139]. Тоді були зроблені перші спроби окреслити коло завдань, визначити основні принципи навчання і побачити перспективу розвитку цієї галузі науки, написано чимало окремих статей, в яких привертало увагу до питань, пов'язаних з процесом навчання української мови іноземців, оволодіння методикою викладання української мови як іноземної, підготовки спеціалістів для цього напрямку освіти. Зокрема, на Міжнародній науковій конференції, що проходила в Ялті у вересні 1993 року (Українська мова як іноземна: проблеми методики викладання), розглядали такі питання: теоретичні аспекти викладання іноземних мов; методика викладання української мови в середовищі близькоспоріднених і неспоріднених мов; використання новітніх технологій та комп'ютерних програм у викладанні іноземних мов.

Попри те, що за останні два десятиліття у цьому напрямі зроблено чимало (зокрема, науковцями кафедри прикладного мовознавства Львівського національного університету, які готують фахівців з викладання УМІ, та викладачами у різноманітних україністичних та українознавчих центрах), залишається чимало нерозв'язаних проблем, як-от: впровадження системи державної сертифікації знань з УМІ, створення підручників, зокрема для просунутих рівнів (на сьогодні їх найбільше написано для початкових рівнів), укладання лінгвоукраїнознавчих словників та текстотеки, створення підручників з методики викладання української мови як іноземної та ін.

Проблему сертифікації ми вважаємо однією з найактуальніших, оскільки базою для тестування і визначення рівня знань студентів, повинні стати затвержені на державному рівні освітні стандарти з УМІ. Окремо хотілося б наголосити на важливості ролі державних установ у впровадженні та здійсненні сертифікації знань з української мови як іноземної. Необхідність прийняття на державному рівні системи чітко визначених за обсягом компетенцій та способів їх тестування впливає не тільки із приєднання України до Болонської конвенції та необхідності враховувати Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, але й з потреби дбати про підвищення престижності української мови у світі. „Підтримання та зростання зацікавлення щодо будь-якої національної мови у середовищі іномовних носіїв можливе лише за умови збереження і розвитку її комунікативних можливостей та чистоти літературного стандарту. У зв'язку з цим дається взнаки відсутність в Україні єдиного державного стандарту рівнів володіння українською мовою, який би передбачав державну сертифікацію мовної компетенції [7, 10].

Наступним важливим кроком для підтримки і розвитку методики УМІ є наукове опрацювання проблематики інтеркультурної компетенції у проекції на європейський та світовий простір. На жаль, ця дисципліна, попри її популярність на Заході, залишається малодослідженою в Україні. Відсутність теоретичних напрацювань в галузі міжкультурної компетенції спричиняє прогалини в процесі навчання УМІ, адже, як слушно підкреслює Віра Маковська, „саме на уроці іноземної мови через його зміст, зокрема через тексти та іншу невербальну інформацію, ми вивчаємо *чуже* і передаємо *своє*” [8, 40]. Необхідність вибудовувати діалог *своє - чуже* розширює функції викладача мови в іномовній аудиторії: він має бути не тільки провідником у світі іномовної культури (у різних її сферах - політичній, економічній, художній, екологічній, етичній тощо), але і прикладом зацікавленого ставлення до рідної культури студентів.

Із попередньої впливає проблема застосування сучасних моделей, підходів та методик про написанні підручників із УМІ. Для більшості з них характерна виразна ідеологічна спрямованість та культурна автореферентність змісту – своєю закритістю вони виключають діалог між культурами, саме те, що мало би становити одну з цілей навчання іноземної мови. Інтеркультурна компетентність, що формує ці підручники відображає етноцентричну фазу її розвитку. Цей етап передбачає абсолютизацію та ідеалізацію власної культури і власних духовних цінностей [8, 41]. Застарілі способи представлення мовного матеріалу, пафосні заідеологізовані підручники, низька „актуальність” та інфантильність текстів, що в них представлені, можуть стати причиною малого зацікавлення українською мовою та культурою в Європі та світі.

Треба відзначити також відсутність концепції та програми розбудови об'єктивних знань про нашу державу та їх системне й систематичне поширення у світовому просторі, неопрацьованість політики роботи з іноземними ЗМІ, низький рівень фахівців для роботи із Заходом щодо обміну інформацією, лобювання наших інтересів. Україна не має політики підтримки розвитку і діяльності провідних українознавчих центрів, які впродовж десятиліть розвивали українську науку та культуру за її кордонами.

Помилкою було б розраховувати на постійний інтерес до нашої країни, її історії, культури з боку інших держав, оскільки Українській державі поки що не вдається здобути вагу у зовнішньому світі через продуману зовнішню політику, що могло б стати потужним чинником виникнення такого зацікавлення. Поширення знань про Україну та утвердження її позитивного іміджу у світі має стати першорядним стратегічним напрямом її зовнішньополітичної діяльності. Одним із найдієвіших джерел поширення таких знань про Україну на світовому культурно-освітньому просторі надалі залишаються українознавчі студії, які творилися впродовж століть нашими попередниками, а сьогодні потребують особливої уваги, опіки та фінансової підтримки з боку держави.

Зокрема, необхідним, на нашу думку, є узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду викладання української мови як іноземної (на жаль, до сьогодні в Україні немає жодної узагальнювальної праці з методики викладання української мови як іноземної), проведення методологічної, науково-методичної роботи, вироблення спільної концепції та фінансово забезпеченої програми розвитку української лінгводидактики як інструменту поширення знань про Україну та формування її позитивного образу у світі.

Список використаних джерел

10. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б.М.Ажнюк. – К.: Рідна мова, 1999. – 450 с.
11. Гадамер Ганс-Георг. Істина і метод: [перекл. з нім.] . – У 2-х томах. – Т. 1. – К: Юніверс, 2000. – 457 с.
12. Драгоманов М.П. Вибране // упоряд. Р.С.Міщук; приміт. Р.С.Міщука, В.С.Шандри. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
13. Ключковська І. Роль викладача українознавчих студій у поширенні знань про Україну в європейській спільноті / І. Ключковська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2009. – С. 257-267.
14. Ключковська І. Українознавчі студії як джерело поширення знань про Україну в європейській спільноті [Електронний ресурс] / Ірина Ключковська. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/toprint.html>
15. Кочерган М.П. Загальне мовознавство / М.П. Кочерган. – К.: Видавничий центр „Академія”, 1999. – 288 с.
16. Мазурик Д. Державний стандарт з української мови як іноземної (від теорії до практики / Д. Мазурик // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2010. – С. 10-14.
17. Маковська В. Викладання української мови іноземцям: тяглість старої традиції? / В.Маковська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2009. – С. 39-44.
18. Пірен М. Конфлікт і управлінські ролі: соціально-психологічний аналіз / М.І.Пірен. – К: Вид-во УАДУ, 2000. – 200 с.
19. Пірен М. Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку: словник-довідник / М.І. Пірен. – К., 1997.
20. Пріцак О. Чому катедри українознавства в Гарварді? / О.Пріцак. – Кембридж; Нью-Йорк, 1973.
21. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна / О.Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2009. – С. 137-144.

Summary. The article substantiates the need for state support of linguistics Ukrainian as a foreign language. The author emphasizes the important role of linguistics as part of the national language policy as a tool for creating a positive image of Ukraine in the world.

Key words: lingvodidactics, Ukrainian as a second language, Methodology of teaching as a second language.

УДК 811. 161. 2: [398 + 34]

С.Т. Лавриненко

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРОЕКЦІЇ ВИВЧЕННЯ МОВИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті доведено, що елементи народного досвіду, трансльованого фольклором, мають бути предметом філологічного осмислення. Лінгвокультурологічна інтерпретація мовних знаків буденних уявлень, відтворених народнопоетичним конструктом, розкриває специфіку національного світобачення.

Ключові слова: мова, свідомість, культура, український фольклор.

На межі третього тисячоліття у лінгвістиці відбулася переорієнтація наукових пошуків у міждисциплінарну площину. Потреби пізнання антропоцентричних механізмів формування